

Värnamo kommun

2010-08-27

Ansvarig chef Förskolan Renfanan
Rektor Rörstorpsskolan

1 (20)

Dnr: 40-2009:1849

Språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska

Kvalitetsgranskning av förskolan Renfanan och Rörstorpsskolan i Värnamo kommun

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska under hösten 2009 och våren 2010. Granskningen genomförs i 21 förskolor och 21 grundskolor fördelade på 12 kommuner i landet. I förskolorna granskas verksamheten för barn i åldern tre till fem år och i grundskolan granskas undervisningen för elever i årskurs 2 och 4. Urvalet av kommuner har gjorts så att de ingående kommunerna representerar stora och små kommuner, tätort och glesbygd. Förutom att resultaten av granskningen presenteras i beslut för respektive kommun kommer övergripande iakttagelser och slutsatser inom området att redovisas i kvalitetsgranskningsrapporten "Språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen och projektplanen för kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats:

(<http://www.skolinspektionen.se/kvalitetsgranskning/>)

Syftet med denna granskning är att bidra till ökad måluppfyllelse för barn och elever med annat modersmål än svenska. Närmare en femtedel av eleverna i grundskolan idag har utländsk bakgrund, antingen är de födda utomlands eller i Sverige av utlandsfödda föräldrar. Så länge elever med annat modersmål än svenska inte behärskar det svenska undervisningsspråket, kommer de att ha sämre förutsättningar att nå de nationella målen än elever med svenska som modersmål.

Mot denna bakgrund har Skolinspektionen valt att genomföra en kvalitetsgranskning med inriktning på kommuners, skolors och förskolors insatser för att ge förutsättningar för barn och elever med annat modersmål än svenska att nå de nationella målen. Det övergripande syftet med granskningen är att utveckla förskolors och skolors förmåga

att arbeta så att barn och elever får en språk- och kunskapsutveckling som i högre utsträckning ger dem förutsättningar att nå skolframgång.

Skolinspektionens granskning utgår ifrån fyra huvudfrågeställningar. Frågeställningarna bygger i sin tur på nedan nämnda framgångsfaktorer, ett urval av de faktorer som olika utvärderingar och forskningsrapporter lyfter fram som betydelsefulla för att ge barn och elever med annat modersmål än svenska möjligheter att nå målen. Samma faktorer återfinns också i de styrdokument som reglerar verksamheten i förskolan och undervisningen i grundskolan. Skolinspektionens bedömningar utgår ifrån de generella regleringar som rör alla barn i förskolan och alla elever i grundskolan samt de specifika regleringar som rör gruppen barn och elever med annat modersmål än svenska.

För att betona den tillgång det innebär att kunna uttrycka sig på mer än ett språk används ibland uttrycket flerspråkiga barn/elever i beslut och granskningsrapport i stället för "barn och elever med annat modersmål än svenska".

Framgångsfaktorerna kan sammanfattningsvis beskrivas enligt följande (utan inbördes rangordning):

- Personalen arbetar språk- och kunskapsutvecklande. Det innebär att personalen känner till de flerspråkiga barnens/elevernas unika behov och utgår ifrån dessa. Detta innebär att barnen/eleverna får utgå ifrån egna erfarenheter, ges möjlighet att relatera nya kunskaper till de egna begreppen och att förstå de sammanhang som kunskaperna presenteras i.
- Personalen ser flerspråkighet och mångkulturalitet som en tillgång och att detta kommer till uttryck i verksamheten.
- Det finns en pedagogisk mångfald som ger barnen/eleverna möjlighet att skaffa sig och uttrycka kunskaper på olika sätt.
- Personalen har höga förväntningar och tilltro till barnens och elevernas förmåga.
- Flerspråkiga barn/elever ges förutsättningar att träna och använda sina olika språk.
- Miljön är trygg.
- Förskolor och skolor ser föräldrarna som en resurs och arbetar för att utveckla ett gott samarbete.

Granskningen av förskolan Renfanan och Rörstorpskolan i Värnamo kommun ingår i detta projekt. Underlaget till beslutet består av dokument från kommunen och verksamheterna samt av information som samlats in vid besök i de olika verksamheterna under perioden januari–februari 2010. I förskolorna genomfördes observationer, intervjuer med personal och chefer och i skolorna intervjuades elever, lärare och skolledning samt genomfördes observationer. I kommunen har också modersmålslärare och representanter från stadsdelens barn- och ungdomsförvaltning intervjuats. I de granskade verksamheterna har de flerspråkiga barnens och elevernas föräldrar medverkat i en

enkätundersökning. Resultaten från denna undersökning kommer att ingå i kvalitetsgranskningsrapporten och även återkopplas till den granskade förskolan/skolan. Beslutet grundar sig också på annan information som finns i Skolverkets nationella uppföljningssystem eller annat offentligt material. Företrädare för förskolan Renfanan och Rörstorpskolan har haft möjlighet att ge synpunkter på sakinnehållet som ligger till grund för kvalitetsgranskningens beslut.

Fråge-/granskningsområden

Skolinspektionen har granskat följande fyra huvudfrågeställningar i syfte att undersöka om det finns ett arbete i förskolan/skolan som främjar språk- och kunskapsutvecklingen hos barn och elever med annat modersmål än svenska.

1. Utgår arbetet i förskolan/skolan ifrån barnens/elevernas kulturella bakgrund och livsmiljö?

Här har granskningen fokus på om arbetet/undervisningen i förskolan/skolan utgår ifrån barnets/elevens bakgrund och livsmiljö.

2. Anpassas arbetet till barnens/elevernas behov och intressen?

Här har granskningen fokus på meningsfullhet, motivation och sammanhang i verksamheten. Finns det ett arbetssätt i förskolan/skolan som främjar språk- och kunskapsutveckling?

3. Ges barnen/eleverna möjligheter att utveckla sitt modersmål och det svenska språket?

Här har granskningen fokus på förskolornas och skolornas arbete för att barn och elever med annat modersmål än svenska ska ges möjlighet att utveckla sitt modersmål.

4. Har lärarna utbildning i de ämnen de undervisar i och erbjuds lärarna relevant kompetensutveckling?

Här har granskningen fokus på kompetensen i förskolan/skolan för att arbeta med språk- och kunskapsutveckling för barn/elever med annat modersmål än svenska.

Beskrivning av Värnamo kommun

I Värnamo kommun bor cirka 33 000 personer. Cirka 18 procent av kommunens invånare har, enligt kommunens hemsida, utländsk bakgrund. Kommunen är enligt hemsidan en mångfaldskommun. När det gäller skolornas och förskolornas arbete för mång-

fald behöver emellertid kommunen enligt förvaltningschefen arbeta mer med gemensamma rutiner och i det systematiska kvalitetsarbete bättre synliggöra flerspråkiga barn och elever. Resursfördelningssystemet när det gäller skolorna ska ses över och från och med hösten 2010 kommer mer hänsyn att tas till skolområdenas socioekonomiska förhållanden.

Kommunen är indelad i åtta skolområden. Apladalsområdet, som varit aktuellt för denna granskning, består av två grundskolor, Rörstorpsskolan F-6 och Apladalsskolan 6-9, och sex förskolor. Bebyggelsen i detta område är blandad med hyreshus och villor.

Skolinspektionen har besökt en av skolorna, Rörstorpsskolan, och en förskola, förskolan Renfanan, inom ramen för detta kvalitetsgranskningsprojekt.

Skolinspektionens iakttagelser och bedömningar

Renfanans förskola

Renfanans förskola ligger i stadsdelen Rörstorp i Apladalsområdet där en stor andel av invånarna har utländsk bakgrund. Boendestrukturen i området är blandad, här finns både villor och flerfamiljshus, men området närmast förskolan, där de flesta av barnen i förskolan bor, består av flerfamiljshus. Under ett antal år har andelen barn med annat modersmål än svenska konstant ökat på förskolan som därför hösten 2002 startade ett språkprojekt i syfte att stimulera och utveckla barnens språkliga förmåga. Språkprojektets innehåll var ett metodiskt arbete med ett sagobokstema. Projektet avslutades i maj 2003, men förskolan har fortsatt med arbetssättet. Under åren 2006-2008 var förskolan utvald som Idéskola för mångfald av Myndigheten för skolutveckling.

Förskolan tillhör Apladalens rektorsområde. Skolområdet leds av en rektor och närmast ansvarig för förskolan är en biträdande rektor som också ingår i områdets ledningsgrupp.

Förskolan har 3 avdelningar, en för barn i åldern 1-3 år och två för 3-6 åringar. Granskningen omfattade avdelningarna för de äldre barnen.

På avdelningarna finns 21 respektive 18 barn och 18 respektive 16 av barnen är flerspråkiga. Barnen representerar sju olika språk, där bosniska, albanska och vietnamesiska är de största grupperna.

1. Utgår arbetet i förskolan från barnens kulturella bakgrund och livsmiljö?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att förskolans verksamhet i större utsträckning bör utgå ifrån barnens bakgrund, erfarenheter och livsmiljö. Skolinspektionen bedömer vidare att det pågår ett medvetet

arbete för att skapa en trygg miljö för barnen, omsorgen om barnen och att de ska känna sig trygga är tydligt prioriterat.

Skolinspektionens iakttagelser

Kartläggning av de flerspråkiga barnens bakgrund och livsmiljö

En förutsättning för att en förskola ska kunna beakta barnens bakgrund och livsmiljö vid planeringen av verksamheten är att en kartläggning sker när barnen börjar på förskolan.

Vad har Skolinspektionen sett?

Personalen har inte så mycket information om barnen i förväg, de får uppgift om namn och ålder av den assistent som placerar barnet. När man beslutar om vilken avdelning barnet ska placeras på tas inga hänsyn till barnets bakgrund eller språk. Vid barnets första besök på förskolan får personalen en del information från föräldrarna och i den fortsatta kontakten får de ibland också information om barnets kulturella bakgrund, traditioner och liknande.

För att kartlägga barnens språkliga kunskapsnivå använder förskolan nya Lundamaterialet.

Arbetet för att stärka barnens självkänsla och identitet

En viktig framgångsfaktor i arbetet med flerspråkiga barn är att personalen ser flerspråkighet och mångkulturalitet som en tillgång och att detta kommer till uttryck i verksamheten. Det är också viktigt att personalen har höga förväntningar på barnen och tilltro till deras förmåga.

Vad har Skolinspektionen sett?

Personalen uttrycker sig engagerat och positivt till flerspråkighet och mångkulturalitet som de ser som en resurs och de menar också att det är viktigt med en tillåtande attityd till att barnen talar sitt hemspråk på förskolan eftersom språket är barnens trygghet. Under projekttiden markerade personalen att det var svenska som gällde i förskolan, men den inställningen har nu luckrats upp. Om det uppstår problem med att barnen använder språket för att stänga ute varandra, tar man tag i det.

Som en del i att skaffa sig kunskap om barnens livsmiljö har personalen skaffat multireligiösa kalendrar som visar när olika högtider firas. I tamburen finns böcker på olika språk, men under besöket ser inte inspektörerna att böckerna används någon gång, varken av barn eller vuxna. Det står också en jordglob i ett rum, men de barn som fanns i rummet visste inte vad det var eller vad den symboliserade.

Trygghet, trivsel, värdegrundsarbete

En framgångsfaktor i arbetet med flerspråkiga barn är en trygg miljö och trivsel och trygghet är viktiga förutsättningar för barnens lärande och utveckling.

Vad har Skolinspektionen sett?

Förskolan har inga speciella aktiviteter kring värdegrunden utan personalen anser att frågorna finns med hela tiden och ingår som en del i de vuxnas förhållningssätt. Det finns enkla förhållningsregler som, enligt personalen, ger trygghet och man arbetar med "konsekvenstrappan" som en del i sitt värdegrundsarbete. För att skapa trygghet för de barn som inte kan det svenska språket använder de vuxna bilder med symboler för vad som ska hända under dagen.

Planeringen av den pedagogiska verksamhetens innehåll

Vad har Skolinspektionen sett?

Personalen uppger att språket är huvudtemat i förskolans verksamhet. De utgår ifrån sagotemat, det arbetssättet infördes genom projektet. Utgångspunkten är en bok, exempelvis "Sagan om den lilla, lilla katten" som den ena avdelningen använder eller "Skrotsamlarskolan" som den andra avdelningen har som sitt tema. Personalen uppger att de väljer en bok som passar barngruppen och som de kan använda för språkutvecklande aktiviteter. "Sagan om den lilla, lilla katten" ingick också som temabok under projektiden. Avdelningarna har boksamlingar cirka två gånger varje vecka och arbetar nu också med matematik två dagar per vecka. I övrigt menar personalen att de arbetar för att komplettera barnens livsmiljö med sådant som barnen inte upplever utanför förskolan.

Samverkan med de flerspråkiga barnens föräldrar

En framgångsfaktor i arbetet med flerspråkiga barn är ett nära samarbete med barnens föräldrar.

Vad har Skolinspektionen sett?

Personalen anser att de har en god kontakt med föräldrarna. Föräldrarna kommer i regel till utvecklingssamtalen och en del tycker att det är roligt att berätta om sina hemländer. Enligt personalen söker de ibland så mycket kontakt så att personalen måste sätta gränser.

Personalen uttrycker ändå att de önskar utveckla kontakten och samarbetet med föräldrarna. Det uppstår ibland kulturkrockar, ibland handlar det om skillnader i kvinno-synen eller liknande. Rektorn delar bilden av att det är svårt att engagera föräldrarna i diskussioner kring förskolans verksamhet, planering och utvärdering.

2. Anpassas aktiviteterna till barnens behov och intressen?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att förskolans språk- och kunskapsutvecklande arbete kan utvecklas för att i större utsträckning utmana barnen i deras lärande. I detta arbete bör också barnens möjligheter att vara delaktiga utvecklas. Vidare bedömer Skolinspektionen att förskolan bör utveckla samarbetet mellan syskonavdelningarna i syfte att, genom gemensamma processer, ut-

veckla kvaliteten och skapa större likvärdighet. Samarbetet med förskoleklass, skola och fritidshem bör också utvecklas för att skapa kontinuitet i barnens utveckling och lärande.

Skolinspektionens iakttagelser

Förskolans språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt

Ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt är en av framgångsfaktorerna i arbetet med flerspråkiga barn. Som framgår i inledningen av denna rapport innebär ett sådant arbetssätt bland annat att personalen känner till de flerspråkiga barnens unika behov och utgår ifrån dessa. Detta i sin tur innebär att barnen får utgå ifrån egna erfarenheter, ges möjlighet att relatera nya kunskaper till de egna begreppen och att förstå de sammanhang som kunskaperna presenteras i. Förskolans val av innehåll och arbetsformer i verksamheten måste ge stöd för barnens utveckling och lärande i meningsskapande sammanhang.

Vad har Skolinspektionen sett?

Förskolan arbetar vidare med det språkprojekt, nu döpt till Apladalsmodellen, som inleddes hösten 2002. Basen i projektet är sagoläsning som sker utifrån en bestämd struktur där sagan och begreppen i texten bearbetas på olika sätt. Modersmålspedagogerna arbetar också med samma tema. Sagobokstemat tar sig olika uttryck på de två avdelningarna. På den ena avdelningen arbetas det aktivt med en bok, Skrotsamlarskolan, som engagerar och leder vidare till många olika aktiviteter, bland annat kring vad man kan samla på. Den andra avdelningen arbetar med samma bok som det använt tidigare, Sagan om den lilla, lilla katten. Vid en av samlingarna leder sagoläsningen vidare till ett resonemang om kylskåp och skafferi och personalen spinner vidare på barnens tankar och frågor, men vid ett annat tillfälle innehåller samlingen inga inslag där barnen är delaktiga, den vuxne stannar upp under läsningen och förklarar några olika begrepp men inga frågor ställs kring huruvida barnen har förstått begreppen eller om det finns andra ord i boken som är svåra att förstå. Andra moment som ingår i sagotemat på båda avdelningarna är att barnen får se bilder med några olika ord ur sagan och memorera "vilken har jag tagit bort?".

Personalen säger att de börjar lågt, att de inte kan ställa så stora krav på barnen när det gäller deras lärande utan att deras trygghet är det viktigaste. Barnen har också, enligt personalen, stora behov av att bli sedda och bekräftade. Biträdande rektorn delar personalens uppfattning om att barngrupperna är för stora (21 respektive 22 barn) och att de borde vara mindre med hänsyn till att barnen har stora behov av att bli sedda och bekräftade. Både ledning och personal lyfter fram en oro för att andelen barn med svenska som modersmål minskar och att den positiva effekten av att blanda barn med svenska som modersmål och flerspråkiga barn försvinner. De betonar förskolans betydelse för att barnen ska lära sig det svenska språket och att förskolan, för en del av barnen, är den enda miljö där de möter det svenska språket.

Personalen är medveten om vikten av att samtala med barnen och att det sker en dialog som också ibland följer upp barnens tankar och funderingar. Vid observationerna kan

vi dock konstatera att det varierar i vilken utsträckning personalen verkligen talar med barnen. I barngrupperna finns barn som inte talar någon svenska och grupper där det saknas andra barn som talar samma språk. Här ser inspektörerna exempel på att barn och vuxna försöker förstå varandra genom att använda kroppsspråk och bilder.

En gång varje vecka kommer en musik- och dramapedagog till förskolan och har sång- och musikstund med barnen. Under vårt besök tränades också rytmer och "hur många klapp finns det i ditt namn?"

Barnens delaktighet

Det är viktigt att barnen i takt med stigande ålder och mognad bereds möjlighet att vara delaktiga i planeringen av förskolans verksamhet.

Vad har Skolinspektionen sett?

Arbetet med sagobokstemat styrs både till form och innehåll av de vuxna. Vid sagoläsningen observerar vi att den vuxne i huvudsak har plockat ut vilka begrepp i sagan som behöver förklaras. Barnen egna val uttrycks främst under den fria leken då de kan välja aktivitet själva. Då väljer de bland de aktiviteter de känner till, exempelvis lägga pärlplattor, pussel eller rita.

Förskolans interna samarbete

Alla som arbetar i förskolan ska samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande.

Vad har Skolinspektionen sett?

Det finns idag inget samarbete mellan de båda avdelningarna. Varje avdelning planerar sin verksamhet och även utvärderingarna sker avdelningsvis. De har deltagit tillsammans i projektet med att utveckla sagobokstemat, men under besöket kan inspektionen notera att de idag arbetar olika och har kommit olika långt i diskussionerna kring att utmana och stimulera barnens utveckling och lärande.

Förskolans samarbete med förskoleklass, skola och fritidshem

För att skapa en helhetssyn på barnets långsiktiga lärande behöver förskolan samarbeta med mottagande skola och fritidshem.

Vad har Skolinspektionen sett?

De förskolor som ingår i skolområdet har nätverksträffar två gånger per termin för att skapa samsyn mellan förskolorna. Enligt den intervjuade personalen finns det inget utvecklat eller systematiskt samarbete mellan förskolan och de skolor och fritidshem barnen sedan börjar i. Det pågår ett arbete för att se över övergångarna och fastställa rutiner för dem. Enligt personalen var tanken att Lundamaterialet skulle överlämnas och användas vidare av skolan, men så har det inte blivit. Funktionen som specialpedagog skulle också fungera som en brygga men personalen uppfattar inte att det fungerar så idag.

Förskolans arbete för att följa barnens utveckling och lärande

För att kunna utforma en verksamhet som bygger på barnens behov och intressen och stödjer deras utveckling och lärande måste förskolan följa barnens utveckling. Detta krävs också för att kunna följa upp och utvärdera verksamhetens resultat.

Vad har Skolinspektionen sett?

Personalen använder Nya Lundamaterialet för att följa upp barnens språkutveckling.

Förskolan följer upp arbetet med att dokumentera, bland annat tar de mycket foton. Två dagar per år samlas personalen för att utvärdera arbetet under det gångna året.

3. Ges barnen möjlighet att utveckla sitt modersmål?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att förskolan behöver utveckla arbetet så att man i högre utsträckning medverkar till att alla barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla sina modersmål.

Skolinspektionens iakttagelser

En viktig framgångsfaktor i arbetet med de flerspråkiga barnen är att de ges möjlighet att träna och använda samtliga sina språk. Stöd och uppmuntran att använda modersmålet är en värdefull hjälp att utveckla flerspråkighet och stärka identitet och kunskapsutveckling.

Vad har Skolinspektionen sett?

Av intervjuerna framgår att personalen anser att utvecklingen av modersmålet har stor betydelse för de flerspråkiga barnens utveckling av det svenska språket och även för deras självkänsla. Personalen har också involverat föräldrarna i denna diskussion.

Några av barnen har tillgång till någon av de modersmålspedagoger som finns i kommunen. Modersmålspedagoger finns i språken albanska, bosniska och vietnamesiska. Modersmålspedagogen arbetar med samma sagobok som man gör på avdelningen men utöver det har man ingen gemensam planering. Modersmålspedagogerna använder också Nya Lundamaterialet, vid behov, för att fånga upp de barn där det finns tydliga språkproblem.

Utöver de insatser som görs av modersmålspedagogerna, pågår det inget arbete i förskolan för att de flerspråkiga barnen ska utveckla sitt modersmål. Personalen nämner att de vid något tillfälle har sjungit en sång på ett annat språk och lärt sig vissa fraser på barnens modersmål. De föräldrar som önskar modersmålsstöd för sina barn informeras om att det får barnen när de börjar i förskoleklass. Personalen uttrycker att de har fullt upp med att lära barnen svenska och att barnen talar alldeles för många olika språk för att de ska kunna stödja utvecklingen av deras modersmål. Vid några tillfällen iakttar vi att barnen pratar sitt modersmål med varandra. En pojke hjälper sin lillasyster att förstå en instruktion och under leken talar några barn sitt gemensamma modersmål ibland.

Enligt personalen var det tidigare klart uttalat att alla skulle tala svenska eftersom några svenska barn blev utestängda. Nu är det tillåtet men det händer sällan att barnen väljer att tala sitt modersmål.

Enligt biträdande rektorn är det uttalat att det är svenska man ska tala i förskolan. Han menar också att förskolan behöver utveckla arbetet med modersmålsstöd för de barn som inte får modersmålsträning. Enligt förvaltningen arbetar man för att det ska finnas fler modersmålstränare och att modersmålspedagogerna ska ses som en extra resurs.

4. Har personalen i förskolan adekvat utbildning och erbjuds de relevant kompetensutveckling?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att förskolan har personal med adekvat utbildning men att de bör erbjudas kompetensutvecklingsinsatser som syftar till att ytterligare öka kompetensen för att arbeta med flerspråkiga barn.

Skolinspektionens iakttagelser

Personalens utbildningsnivå och kompetens har avgörande betydelse för att förskolan ska kunna erbjuda barnen en verksamhet som främjar och stimulerar deras utveckling och lärande.

Vad har Skolinspektionen sett?

Enligt uppgifter från förskolan har 53 procent av personalen pedagogisk högskoleutbildning. Här finns också personal som deltar i Förskolelyftet. Av de tre modersmålpedagogerna har en pedagogisk utbildning.

Den kompetensutvecklingsplan som inspektörerna tagit del av innehåller bland annat nätverksträffar kring pedagogpärmen och föreläsning kring matematik. Några i personalgruppen menar att de utvecklat kompetens genom arbetet i projektet. Andra menar att de, trots projektet, behöver kompetensutveckling. Enligt intervjuad personal var det länge sedan de fick någon fortbildning, senast var det en föreläsning kring mångkulturalitet. De uppger att det i nuläget inte görs några centrala satsningar, men när de var Idéskola erbjöds de föreläsningar. Enligt biträdande rektorn är en föreläsning på temat "Att vara förälder i ett nytt land" inplanerad till hösten.

Rörstorpsskolan

Rörstorpsskolan ligger i området Rörstorp i Värnamo. Skolan är en F-5 skola med tillhörande fritidshem. Knappt 50 procent av skolans cirka 360 elever har utländsk bakgrund. Majoriteten av eleverna är födda i Sverige, men det kommer årligen ett antal nyanlända elever till skolan. Skolan är för de yngre skolåren organiserad i arbetslag där förskoleklass och årskurserna 1-3 bildar arbetslag och har två åldersblandade klasser

(1-2-3 samt förskoleklass) i varje arbetslag. I årskurserna 4 och 5 är det åldershomogena klasser och här finns två arbetslag, ett för årskurs 4 och ett för årskurs 5.

Skolledningen består av rektor och biträdande rektor.

Kvalitetsgranskningen av Rörstorpsskolan omfattar undervisningen i årskurserna 2 och 4. Skolinspektionen har under granskningens tre dagar besökt delar av undervisningen i två av de åldersblandade klasserna 1-2-3 och de två klasserna i årskurs 4.

1. Utgår arbetet i skolan ifrån elevernas kulturella bakgrund och livsmiljö?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen gör bedömningen att den granskade verksamheten på Rörstorpsskolan behöver utvecklas så att den i högre grad utgår ifrån elevernas bakgrund, förutsättningar och livsmiljö. Skolan behöver främst utveckla former för kartläggning och analys av var eleverna befinner sig i hela sin språk- och kunskapsutveckling, så att undervisningen kan planeras utifrån deras skiftande erfarenheter och bakgrund. Värdegrundsarbetet är överlag mycket gott, men skolan behöver synliggöra värdet av flerspråkighet för att därmed stärka elevernas självkänsla och identitet.

Skolinspektionens iakttagelser

Kartläggning av elevernas bakgrund, erfarenheter och förutsättningar

Ett kartläggningsarbete av elevernas bakgrund, erfarenheter, intressen och språkliga förmågor är en förutsättning för att kunna påbörja undervisningen där eleverna språk- och kunskapsmässigt befinner sig och tidigt ge eleverna relevanta stödåtgärder.

Vad har Skolinspektionen sett?

Rörstorpsskolan följer kommunens riktlinjer för mottagning av nyanlända elever. Skolledningen ansvarar för ett samtal för kartläggning där skolledning, svenska som andraspråkslärare, föräldrar och elev närvarar. Eleverna börjar därefter direkt i sina ordinarie klasser. Lärarna berättar att de oftast får information om att det ska komma en ny elev och vilket land eleven kommer ifrån, men de får sällan någon annan information och det händer att en elev "bara dimper ner i klassen". Viss kartläggning sker av svenska som andraspråkslärare, men inte alltid innan eleven har börjat i sin klass, ofta på grund av tidsbrist eftersom skolan enligt skolledningen har krav på sig att eleven ska börja sin skolgång omgående. Rörstorpsskolan organisation för att ta emot de nya eleverna i klasserna och rutiner för att kartlägga de nyanlända elevernas tidigare erfarenheter behöver således förbättras. En sådan kartläggning bör till exempel omfatta elevens språk- och läsförmåga, kunskaper i olika ämnen, i modersmålet och eventuella kunskaper i svenska som andraspråk, men också en kartläggning av elevens intressen eller annat som bör uppmärksammas för att ge eleven relevant stöd och förutsättningar att så fort som möjligt tillgodogöra sig undervisningen. Kartläggningsarbetet kräver också rutiner för hur och av vem kartläggningen ska genomföras och hur den regelbundet ska följas upp.

Rörstorpsskolan har enligt skolledning och lärare, när det gäller kartläggning och uppföljning av elevernas andraspråkutveckling, påbörjat att kartlägga med hjälp av så kallad performansanalys. Några klasslärare och lärare i svenska som andraspråk har utbildning för detta och tanken, enligt skolledningen, är att performansanalys ska bli ett verktyg för kontinuerlig uppföljning i september - oktober varje läsår av elevernas andraspråkutveckling, så att skolan över tid kan följa språkutvecklingen och ge individuellt och relevant stöd för progression. Detta arbete har påbörjats, men än så länge sker analysen främst vid olika övergångar i skolsystemet enligt lärarna.

Värdegrundsarbetet

Trivsel och trygghet är grundläggande förutsättningar för elevernas framgångar i skolarbetet.

Vad har Skolinspektionen iakttagit?

Rörstorpsskolan arbetar aktivt och målmedvetet med värdegrundsarbetet bland annat genom olika råd där eleverna deltar, ett system för kamrattstödjare och ett tema "Livsviktigt" som regelbundet förekommer i undervisningen. Lärarna och skolledningen lyfter också betydelsen av att skolans ordningsregler är levande och att skolans så kallade konsekvenstrappa efterföljs, men att den också omprövas efter samråd och diskussioner med elever, föräldrar och lärare. De elever som intervjuas och som inspektörerna i övrigt möter bekräftar med naturlig självklarhet att de deltar i olika råd och vid behov vänder sig till kamrattstödjare. Inspektörerna ser också engagerade exempel på hur eleverna på olika sätt arbetar med "Livsviktigt" i sina klasser.

Eleverna uttrycker också att de trivs mycket bra med sina lärare och sina kamrater och att de känner sig trygga i verksamheterna. Skolan gör regelbundet enkäter kring trygghet och trivsel för att följa upp detta. Klassrumsbesöken i granskningen visar också på mycket god arbetsro och därmed grundläggande förutsättningar för att eleverna ska utvecklas och lära.

På Rörstorpsskolan finns en informell regel om att eleverna enbart pratar svenska i skolan och eleverna uppfattar detta som både rimligt och självklart. "Vi går ju i en svensk skola", menar de. Samtidigt uttrycker eleverna att skälet till att de inte får prata andra språk är att "man kan tro att det betyder något fult" eller "att man säger något retligt". För att stärka elevernas identitet och självkänsla bör skolan i värdegrundsarbetet lyfta frågan att detta i första hand inte handlar om vilket språk som talas, utan hur man använder språket för att alla ska trivas, känna sig synliga och delaktiga. En relaterad fråga är de signaler ett informellt förbud kan betyda när det gäller synen på modersmålet för att främja det svenska språket och som strategi för språk- och kunskapsutveckling.

2. Anpassas arbetet till elevernas behov och intressen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen gör sammantaget bedömningen att granskade verksamheter på Rörstorpsskolan i stor utsträckning planerar innehåll och arbetsformer utifrån elevernas behov, förutsättningar och intressen. Skolan arbetar i hög grad språk- och kunskapsutvecklande inom alla skolämnen. Skolan måste dock utifrån kartläggningar säkerställa att elever i behov av svenska som andraspråk får undervisning i den omfattning de har rätt till och erbjuda studiehandledning på modersmålet till alla elever som har rätt till sådan handledning. Skolan behöver också utveckla forum och rutiner för samarbete mellan olika lärarkategorier.

Skolinspektionens iakttagelser

Språkutvecklande arbetssätt

Val av innehåll och arbetsformer i undervisningen måste ge stöd för elevens språk- och kunskapsutveckling i meningsskapande sammanhang. Språkutveckling sker inte isolerat utan måste kopplas till ett för eleven meningsfullt innehåll och till sammanhang där eleverna själva använder och producerar språk.

Vad har Skolinspektionen sett?

Besöken i klasserna visar en undervisning som i stor utsträckning är baserad på språk- och kunskapsutveckling. Lärarna integrerar språkutveckling och ämnesinnehåll på ett föredömligt sätt. Språkinläringen sker således i ett meningsfullt och funktionellt sammanhang. Eleverna är språkligt aktiva och samspelar på olika sätt i klassrummen. De förklarar och beskriver för varandra, de utför olika rollspel, de skriver brev och uttrycker egna tankar och nyvunnen kunskap både muntligt och skriftligt. Lärarna arbetar medvetet för att bjuda in alla elever till reflektion och dialog kring kunskaper som kräver både förmågor och färdigheter. Det finns till exempel några elevgrupper med relativt nyanlända elever som inte behärskar det svenska språket, men som trots detta deltar engagerat och nyfiket och vänder och vrider på den uppfinning de ska undersöka och samspelar med sina gruppkamrater. Eleverna arbetar både individuellt, i smågrupper och i helklass och lärarna använder olika undervisningsmaterial för att tydliggöra och åskådliggöra ämnesinnehåll, till exempel faktatexter, skönlitteratur, laborationsmaterial, konkreta föremål och frågeställningar för att utmana elevernas förståelse. Eleverna uttrycker att de i liten grad använder datorer. Lärarna och rektorn håller med om detta. "Vi kan bli bättre på det här", menar de och ser digitala uttrycksformer som ett tillskott i elevernas möjligheter till språk- och kunskapsutveckling och ett av skolans utvecklingsområden.

På Rörstorpsskolan förekommer det språkutvecklande arbete inte enbart i svenskämnet, utan i alla ämnen och även i t.ex. musik- och i slöjdämnena. Rörstorpsskolan har ett utökat samarbete med Kulturskolan i kommunen. Samtliga elever i årskurs tre får spela olika instrument och skolan har en egen orkester. Inspektörerna träffar på lärare från

Kulturskolan som även de talar engagerat om språkutveckling och ser musik, i ett vidgat språkperspektiv, som en viktig del i det språkutvecklande arbetet.

Rörstorpsskolan har också ett nära samarbete med biblioteket. Eleverna läser ofta böcker, talar om böcker och skriver om böcker. Bibliotekarien har också lett en skrivarverkstad som eleverna uttrycker sig positivt om. Fokus ligger således inte enbart på läsning. På skolan finns en medvetenhet om det egna skrivandets betydelse, inte minst för läsningen. Barnen får lämna elevrollen och ges möjlighet att se sig själva som både skribenter och läsare – och därmed som tänkare och skapare.

I undervisningen finns ett tydligt fokus på lärande, kunskap och språkutveckling. En iakttagelse inspektörerna gör är att eleverna ofta frågar när de inte förstår. De frågar sina kamrater, de frågar lärarna och de frågar inspektörerna. De gör det frimodigt och nyfiket och även detta ger en signal om skolans genomgripande ambition att arbeta för ett frågande lärandemiljö som främjar språk- kunskapsutveckling för alla.

Svenska som andraspråk

Svenska som andraspråk är ett eget ämne med syftet att elever med annat modersmål än svenska ska uppnå en funktionell behärskning av det svenska språket i nivå med elever som har svenska som modersmål. Elever i behov av svenska som andraspråk har rätt till sådan undervisning.

Vad har Skolinspektionen sett?

Intervjuer med lärare och elever visar att alla elever i behov av ämnet svenska som andraspråk inte får undervisning i den omfattning och med den funktionella träning som kursplanen i ämnet föreskriver. Lärarna anger att lärarresurserna för ämnet inte räcker till och ett exempel på det är att resursen under vissa perioder till stora delar kan tas i anspråk när det kommer nyanlända elever till skolan. Andra elever blir då utan eller får för lite undervisning. Ibland får också lärarna i svenska som andraspråk vara vikarier i klasserna.

Lärarna önskar en kontinuerlig kartläggning av elevernas andraspråksutveckling, så att innehållet i svenska som andraspråk bättre kan anpassas efter individuella behov (se även under frågeställning 1). Lärarna önskar också att ämnet svenska som andraspråk mer bör inriktas på språkutveckling i samtliga ämnen.

Vid intervjuerna med både rektorn och lärarna framkommer att många föräldrar är negativa till ämnet svenska som andraspråk. Skolan bör därför arbeta aktivt för att tydliggöra ämnets värde för elevernas möjlighet att uppnå funktionalitet i det svenska språket. För detta krävs bland annat att ämnet ges det utrymme och det innehåll som föreskrivs.

Studiehandledning på modersmålet

Elever i behov av studiehandledning på modersmålet ska erbjudas sådan handledning. Ett starkt modersmål och att ett starkt andraspråk är viktiga förutsättningar för att elever ska lyckas i sina skolarbeten.

Vad har Skolinspektionen sett?

Modersmålet fungerar som brygga till den förståelse av omvärlden som utvecklas i skolans olika ämnen. Det är därför viktigt att eleverna efter behov har tillgång till studiehundledning på modersmålet. På Rörstorpsskolan finns, enligt både skollledning och lärare, elever i behov av studiehundledning på modersmålet som inte erhåller det eller som erbjuds det i för liten utsträckning. Detta gäller även de nyanlända eleverna. Modersmålet fyller en stor funktion för nyanlända elevers allsidiga lärande, eftersom eleven oftast har börjat utveckla sin förståelse och sin kunskap på sitt hemspråk. Att befästa kunskaper i det egna språket är en väg till att lära också på svenska. Modersmåls lärarna och övriga lärare efterlyser en ordentlig kartläggning av modersmålet och en plan för hur nyanlända elevers skolarbete ska organiseras.

Planering och innehåll i undervisningen

Elevernas erfarenheter, intressen och frågeställningar bör i relation till läroplanens och kursplanernas mål styra inriktning av planering och innehåll i undervisningen.

Vad har Skolinspektionen sett?

Lärarna i verksamheterna är i intervjuerna medvetna om värdet av att elevernas erfarenheter, intressen, frågor och tankar bildar bas för planering och innehåll av undervisningen. Vid klassbesöken ser inspektörerna också ett flertal exempel på ett undervisningsinnehåll som är tydligt valt efter didaktiska frågeställningar och där elevernas erfarenhetsvärld tas tillvara i planering och i undervisningsprocess. Ibland saknas emellertid i verksamheterna djup och nya utblickar kring företeelser och kunskap som kan vidga och berika alla elevers föreställningsvärldar. Lärarna har allt oftare diskuterat hur val av kunskapsstoff bättre kan ta tillvara elevernas erfarenheter och beröra och utmana dem och ge stöd för andra perspektiv. "Vi är på väg mot något annat" säger någon av lärarna. Lärarna i de tidigare årskurserna uttrycker emellertid att den årskurslösa organisationen försvårar en sådan planering eftersom spridningen är så stor i elevgrupperna. Lärarna uttrycker också svårigheter i att t.ex. finna texter, läroböcker och material som ger dem stöd i ett sådant utvecklingsarbete. Några lärare är engagerade i utfärdandet av de nya kursplanerna och lärarna önskar invänta dem för att därefter arbeta för att bättre anpassa innehåll i undervisningen efter kursplaner och didaktiska överväganden.

3. Ges eleverna möjligheter att utveckla sitt modersmål?*Skolinspektionens bedömning*

Skolinspektionen gör bedömningen att eleverna ges möjlighet att utveckla sitt modersmål genom modersmålsundervisning. Samarbetet mellan modersmåls lärare och övriga lärare i det pedagogiska ansvaret för eleverna behöver utvecklas.

Skolinspektionens iakttagelser

Modersmålsundervisning

Stöd och uppmuntran att använda modersmålet är en värdefull hjälp att utveckla flerspråkighet och stärka identitet och kunskapsutveckling.

Vad har Skolinspektionen sett?

Eleverna på Rörstorpsskolan erbjuds modersmålsundervisning och flertalet elever deltar också i detta. Undervisningen är förlagd efter skoltid. Eleverna berättar att "hemspråkslärarna" förmedlar sina omdömen om deras utveckling till klasslärarna och att hemspråket kan beröras en stund under utvecklingssamtalen, men inte vid alla samtal. I de individuella utvecklingsplanerna finns utrymme för modersmålslärarna att kryssa i en ruta om eleverna har nått målen, men någon sammanfattande kommentar skrivs emellertid mer sällan.

Samarbete och samverkan mellan lärarna

Elevernas språk- och kunskapsutveckling är beroende av att samtliga lärare samarbetar i det pedagogiska ansvaret för att kunna möta elevens utbildningsbehov.

Vad har Skolinspektionen sett?

Samtliga lärare betonar samarbetets betydelse för elevernas språk- och kunskapsutveckling, men menar också att samverkan mellan lärarna och modersmålslärarna sker i liten utsträckning. Modersmålslärarna arbetar på ett flertal skolor i kommunen och på eftermiddagarna, vilket försvårar samverkan. Samarbetet bygger främst på enskilda modersmålslärares och andra lärares entusiasm och intresse, anser de. Det saknas således en gemensam plattform, rutiner och tid för samarbete i det pedagogiska ansvaret. Flera av modersmålslärarna berättar om goda erfarenheter av ett samarbete mellan olika lärarkategorier för att möta de nyanlända elevernas utvecklingsbehov. Det samarbetet måste, menar lärarna, föregås av en noggrann kartläggning av elevens tidigare kunskaper och språkförmåga i modersmålsutvecklingen och större resurser för studiehandledning initialt. Om eleven snabbt ska kunna vidareutveckla sina kunskaper behöver alla lärare ha kännedom om eleverna och samarbeta kring deras utbildningsbehov, inte minst när det gäller nyanlända elever. Skolledningen ser också samverkan som ett av skolans utvecklingsbehov.

Modersmålslärarna uttrycker att de har stort förtroende för lärarna och skolledningen på Rörstorpsskolan när det gäller förhållningssätt till modersmålets betydelse och till lärarsamverkan och ser att det ständigt sker ett utvecklingsarbete för flerspråkiga elever på skolan.

4. Har personalen i skolan adekvat utbildning och erbjuds de relevant kompetensutveckling?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen gör bedömningen att lärarna och rektorn har kunskap och utbildning när det gäller andraspråkutveckling. Skolan behöver emellertid mer långsiktigt planera för relevant kompetensutveckling.

Skolinspektionens iakttagelser

Lärarnas utbildning och kompetensutveckling

Lärarnas utbildningsnivå och kompetens är en avgörande framgångsfaktor för elevernas framgångar i skolarbetet.

Vad har Skolinspektionen sett?

Lärarna på Rörstorpsskolan har i huvudsak utbildning för den undervisning de ansvarar för. De intervjuade modersmålslärarna har alla högskoleutbildningar, främst lärarutbildningar från sina hemländer, och flertalet är också utbildade modersmålslärare. Ett antal lärare har utbildning i svenska som andraspråk eller går i utbildning, några av lärarna har gått seminarier när det gäller flerspråkiga barns språkutveckling och flertalet lärare har haft en gemensam studiecirkel kring det konkreta språkutvecklande arbetet i undervisningen. Många lärare är också eldsjälar när det gäller språk- och kunskapsutveckling och har på egna vägar skaffat insikter och verktyg för att förstå sin egen praktik och förbättra undervisningen. Lärarna är också medvetna om vad de behöver vidareutveckla enskilt och tillsammans för att ytterligare bidra till elevernas framsteg, men de menar att det saknas en långsiktig kompetensplan både för skolan och på individnivå. Skälet till detta, menar skolledning och lärare, är att det har varit instabilt i ledningen på skol- och förvaltningsnivå och att kompetensutbildningen delvis därför varit ryckig och kortsiktig. Biträdande rektor visade en översiktlig plan för kompetensutveckling för läsåret, men intervjuade lärare är inte informerade om den. Alla upplever dock att skolledningen strävar efter tydlighet och långsiktighet när det gäller kompetensutveckling.

Skolinspektionens slutsatser samt rekommendationer/krav på åtgärder:

Förskolan Renfanan

Skolinspektionen bedömer att förskolan erbjuder de flerspråkiga barnen en verksamhet som huvudsakligen är av god kvalitet. Både ledning och personal har ett stort engagemang och arbetet med sagobokstemat har, enligt personalen, bidragit på ett positivt sätt till barnens språkutveckling.

Barnen är frimodiga och ger intryck av att vara trygga. Personalen har ett gott förhållningssätt och det pågår hela tiden samtal mellan vuxna och barn. Generellt prioriterar man omsorg och barnens behov av trygghet och motiverar detta med att det är barnens främsta behov. Det språk- och kunskapsutvecklande arbetet i förskolan koncentreras till sagobokstemat som utformas olika på avdelningarna. Personalen har ganska låga förväntningar på barnen och deras syn på vad man kan förvänta sig av förskolan präglas av att de har svårt att räkna till för barnens och föräldrarnas behov. Verksamheten bör utvecklas för att i större utsträckning utmana barnen i deras utveckling och lärande och i detta utvecklingsarbete bör man i större utsträckning utgå ifrån barnens bakgrund, erfarenheter och livsmiljö. Personalen bör också utgå ifrån att barnen är kompetenta och anpassa sina förväntningar och aktiviteterna utifrån detta. Förskolans uppdrag att medverka till att barnen utvecklar sitt modersmål överlämnas till modersmålspedagogerna och för de barn som inte har tillgång till detta måste förskolan utveckla sitt arbete.

Krav på åtgärder:

- Förskolan medverkar inte i tillräcklig utsträckning till att alla barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla sina modersmål. (Läroplan för förskolan, 2.2 Utveckling och lärande).

Rekommendationer:

- Att förskolans verksamhet i större utsträckning utgår ifrån barnens bakgrund, erfarenheter och livsmiljö.
- Att förskolans språk- och kunskapsutvecklande arbete utvecklas för att i större utsträckning utmana barnen i deras lärande.
- Att förskolan utvecklar samarbetet mellan syskonavdelningarna i syfte att, genom gemensamma processer, utveckla kvaliteten och skapa större likvärdighet.
- Att förskolan utvecklar samarbetet med förskoleklass, skola och fritidshem för att skapa helhetssyn i barnens långsiktiga lärande.

Rörstorpsskolan

Rörstorpsskolan arbetar generellt föredömligt med språk- och kunskapsutveckling för barn med annat modersmål än svenska. Kunskap, lärande och utveckling har ett samlat fokus i verksamheterna. Elevernas utsagor, tankar och uttryck efterfrågas och avspeglar sig i verksamheterna. Dialogen har företräde och eleverna ges tal- och tankeutrymme. I de flesta verksamheter, i synnerhet i de yngre åren, syns texter, bilder och elevdoku-

mentation överallt, som tydligt aviserar att i dessa verksamheter pågår ett fokuserat språk - och kunskapsutvecklande arbete i alla skolämnen.

Skolans övergripande utvecklingsarbete bör handla om kartläggning för att undervisningen bättre ska organiseras utifrån de flerspråkiga elevernas behov och förutsättningar. Detta gäller i synnerhet de nyanlända eleverna. Det grundliga förberedande arbetet skolan gör inledningsvis är avgörande för eleverna framsteg i skolarbetet. I det avseendet bör skolan finna former för kartläggning och för samarbete mellan olika lärare, samt erbjuda eleverna relevant studiehundledning på modersmålet och svenska som andraspråk utifrån kartlagt behov. Huvudfrågan i utvecklingsarbetet blir vad ett sådant förberedande arbete kan betyda för eleverna språk- och kunskapsutveckling och måluppfyllelse i ett mer långsiktigt perspektiv. Skolans ledning och lärarna har här ett ansvar för att utvärdera resultat och ompröva metoder i kvalitetsarbetet. Rörstorpsskolan har goda förutsättningar att initiera ett sådant utvecklingsarbete.

Krav på åtgärder:

- Alla elever som i sin andraspråksutveckling har behov av ämnet svenska som andraspråk erbjuds inte sådan undervisning. (2 kap. 15, 16 §§ grundskoleförordningen).
- Alla elever i behov av studiehundledning på modersmålet erbjuds inte sådan hundledning. (5 kap. 2, 3 §§ grundskoleförordningen).

Rekommendationer:

- Att skolan utvecklar arbetet med att kartlägga elevernas språk - och kunskapsutveckling, som underlag för bedömningar av individuella behov och eventuella stödåtgärder.
- Att samarbetet mellan olika lärarkategorier stärks i det pedagogiska ansvaret för de flerspråkiga elevernas språk- och kunskapsutveckling.
- Att skolans värdegrundsarbete fördjupas när det gäller elevernas språkbruk.
- Att skolans ledning i samarbete med lärarna verkar för en långsiktig kompetensutvecklingsplan när det gäller språk- och kunskapsutveckling för elever med annat modersmål.

Uppföljning

Värnamo kommun ska senast den 29 november 2010 redovisa vilka insatser som genomförts eller planerats med anledning av de krav på åtgärder och rekommendationer som Skolinspektionen framfört. Insatserna ska redovisas per förskola respektive skola.

Redovisningen skickas till Skolinspektionen, Gasverksgatan 1, 222 29 Lund.

På Skolinspektionens vägnar

Björn Persson
Avdelningschef

Lena Lindh
Utredare/undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har också deltagit utredare Annika Mullaart Ed, undervisningsråd Agneta Ericsson och enhetschef Viveca Serder.